

Прикладною особливістю взаємодії органів студентського самоврядування та громадянським суспільством в Україні є утворення об'єднань органів студентського самоврядування. Наразі на території України їх досить значна кількість. Найбільшими є такі: Українська студентська ліга, Українська асоціація студентів, Національний студентський союз, Студентська рада Києва та інші.

Досить значною проблемою органів студентського самоврядування є плинність кадрів. Це пов'язано з тим, що до закладу вищої освіти постійно вступають, випускаються, передводяться та відраховуються здобувачі вищої освіти. Окрім того, реалізуються певні нові проекти, до яких на систематичній основі залучаються нові люди, що також впливає на зазначену ситуацію. У зв'язку з цим досить актуальним є питання спадковості. На практиці це означає, що минуле самоврядування має передати власні доробки тим, хто прийде після них.

Таким чином, інститут студентського самоврядування в закладах вищої освіти України є досить важливою соціальною інституцією, що здатна не тільки захищати основоположні права здобувачів вищої освіти, гарантувати якість надання освітніх послуг, а й забезпечувати належний рівень розвитку закладу вищої освіти та сприяти розбудові матеріально-технічної, освітньо-наукової та творчої бази.

DOI: 10.51587/9798-9895-14625-2024-117-128-133

ТАРАСЕНКО Галина Сергіївна,

д-р пед. наук, професор,

Вінницька академія безперервної освіти

ORCID ID: 0000-0001-9394-2600

Україна

ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Виховання особистості передбачає обов'язкове формування глибоко усвідомлених, морально детермінованих ціннісних установок на взаємодію з навколишнім світом у часи глобальних викликів. Адже ні заборони, ні покарання, по суті, не можуть зупинити варварський

вчинок. Табування поведінки лише посилює дисонанс у стосунках з природним і соціальним середовищем. Тому правильне екологічне виховання сучасної дитини набуває сьогодні неабиякої ваги – особливо в контексті надзвичайного загострення глобальних проблем людства. Сучасним дітям випаде на долю важка місія – рятувати планету від остаточної руйнації внаслідок хижацького ставлення попередніх поколінь до природних ресурсів. Крім того, у часи техногенних рішень їм належить зберегти високу духовність і культуру як найважливішу ознаку існування людського роду.

Дошкільний вік є сензитивним для гармонізації стосунків дитини з навколишнім середовищем. Саме у цьому віці безболісно і ненав'язливо, часто у грі, дитина завоює основи середовищної поведінки, які згодом трансформуються в основи особистісної поведінкової культури. У цьому зв'язку надзвичайної актуальності набуває інвайронментальний підхід до виховання дітей.

У європейській традиції термін «інвайронменталізм» (*англ. environment – оточення, середовище*) у більшості вживається в контексті філософсько-соціологічних концепцій збереження засобів життя. Інвайронментальний підхід орієнтований на локальне суспільство і відповідне середовище. Виникнувши на початку ХХ ст. у США, ця концепція набувала нового осмислення під час загострення екологічної кризи. Інвайронменталізм часто сприймається та відтворюється європейськими філософськими концепціями у безпосередньому зв'язку науково-дослідницьких завдань з конкретними проблемами міста як наслідком урбанізації. Тривалий час інвайронментальні ідеї приваблювали обмежене коло науковців, і лише наприкінці ХХ ст. вони почали розвиватися і поширюватися. Свідченням цього стала Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку, яка відбулася у Ріо-де-Жанейро в 1992 р. Її учасники – керівники 179 держав світу – акцентували увагу на створенні світової програми екологічної безпеки та охорони природи.

У той же час інвайронментальна філософія універсально налаштовує суспільство на гармонізацію стосунків з довкіллям (природним і соціальним) та пошук свого – людського – місця в ньому. Вона обстоює входження людини як одного з біологічних видів до глобальної екосистеми; доводить зумовленість людської діяльності не лише соціокультурними чинниками, але й складними природними зв'язками; підкреслює

залежність людини від біофізичного середовища, що накладає потенційні фізичні та біологічні обмеження на людську діяльність; констатує неспроможність людини спростувати екологічні закони.

Інвайронментальна філософія здатна серйозно вплинути на педагогічні процеси. Виховання дитини не може спиратися переважно на традиційну «парадигму людської винятковості», відповідно якої поведінка людини зумовлена передусім соціальними, а не природними чинниками. Більш конструктивним є принципово інший підхід до проблеми людини та її соціально-природної взаємодії. Сутність його ґрунтується на усвідомленні того, що людська істота – один з безлічі живих видів біосфери, що формує соціальне життя (У. Кеттон і Р. Данлеп). Попри те що діяльність людини змінює середовище, екологічні закономірності є обов'язковими і непорушними для людських співтовариств.

Інвайронментальна філософія (Р. Данлеп, В. Кеттон, Д. Мердок, Дж. Мітчел, М. Мойсеев та ін.) може бути виражена наступними положеннями:

- ✓ Людство є одним з багатьох видів живих істот, що залежать від природного навколишнього середовища, й у цьому сенсі не є винятковим. Через обмеженість зворотного зв'язку з природою людські дії часто спричиняють непередбачувані наслідки.
- ✓ Вищою цінністю є гармонійний розвиток людини і природи. Природа споконвічно самоцінна, може існувати поза людиною і без неї, незалежно від того, корисна вона чи шкідлива для людини.
- ✓ Наявність у людини розуму не передбачає для неї жодних привілеїв. Навпаки, це накладає на неї додаткові обов'язки щодо природи. Світ людей і світ природи – елементи єдиної системи.
- ✓ Вплив на природу змінюється взаємодією, ціль якої полягає у максимальному задоволенні потреб людини і потреб природи.
- ✓ Природний світ має певні межі, тому існують обмеження щодо природокористування.
- ✓ Взаємодія з природою повинна визначатися «екологічним імперативом»: правильно і дозволено тільки те, що не порушує існуючої в природі екологічної рівноваги¹.

Спираючись на ці принципи, дослідники сформулювали концепцію коеволюції, яка має бути орієнтиром у взаємодії людини з природою

¹ Розвиток соціально-екологічних поглядів. Формування соціології екології як галузі знання URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/5345/46/>

в умовах зростаючої небезпеки екологічної катастрофи. Процес коеволюції тлумачиться не як статично існуюча рівновага між природою і людиною, а як «стійка нерівновага», за якої зміна параметрів біосфери відбувається настільки повільно, що людство здатне адаптуватися до змін, вписатися у стабільні біогеохімічні цикли (М. Мойсеев). Тому в освітній роботі необхідно послідовно долати принципи егоїзму, антропоцентризму та індивідуалізму, які виховують хибне відчуття «всемогутності над природою».

Сьогодні набирають ваги нові напрямки розвитку науки, які вказують шляхи до педагогічного осмислення способів коригування екологічної ситуації освітніми засобами. Зокрема, соціологія екології нетрадиційно вирішує проблему суб'єкта діяльності. У її теоретичній парадигмі перебувають не тільки людина (суспільство), а й природні об'єкти, екосистеми, які розглядаються як партнери, тобто суб'єкти екологічної взаємодії людини з природою.

Екологічна естетика є по суті інтегрованим знанням, яке об'єднує екологію, філософію, психологію, і має прикладне значення, тобто безпосередній вихід у педагогіку. Шляхом універсалізації естетичної оцінки природи екологічна естетика є гуманітарним засобом розв'язання трагічної антитези «природа – культура». До недавнього часу вважалось, що екологічна естетика займається організацією середовища. Втім на часі більш глибоке розуміння її суті та функціонального поля. Дана дисципліна своєю основою має інвайронментальну філософію і психологію, адже вивчає взаємозв'язки між різними перемінними природного середовища та психікою і поведінкою людини. Вона досліджує людське сприймання, переживання, поведінку в їхніх природних, репрезентативних контекстах. Вона оперує новітніми поняттями, які допоки не уведені ні в науковий, тим більше в повсякденно-життєвий обіг. Наприклад, «середовищна поведінка», яка за мірками екологічної естетики має бути доречною, прийнятною і своєчасною у конкретній природній ситуації, яка може мати свої сюжет, ситуації-мізансцени, акти поведінкової екодрами.

Педагогу потрібна екологічна естетика як оновлений погляд на філософію природи, який, по-перше, допоможе побудувати особистісне ставлення до неї на базі суб'єктифікації сприймань та оцінок, забезпечить особисте позиціонування в природі, уможливить усвідомлення генези власної екологічної свідомості і поведінки на рівні потужної

рефлексії. Тому сьогодні на часі впровадження в систему вищої педагогічної освіти методів діагностики, корекції і тренінгів екологічної свідомості – як індивідуальної, так і групової. Дуже важливо навчити майбутніх педагогів організовувати спочатку свою, а потім дитячу середовищну поведінку через включення в різні ситуації з різним сюжетно-предметним наповненням.

Синтез екології з естетикою, з нашого погляду, якнайкраще гармонізує стосункову сферу в системі «дитина – природа». Гармонія (*ἁρμονία* – зв'язок, порядок, поєднання) передбачає злагодженість, співзвучність, взаємну відповідність якостей. Тому гармонізація стосункової сфери передбачає взаєморозуміння суб'єктів взаємодії, взаємне прийняття позицій, визнання права на життя кожного і відповідне врахування життєвих потреб, тобто знаходження правильного «зустрічного руху» в контексті взаємодії. Якщо йдеться про гармонізацію стосунків дітей з природою, то передбачається, перш за все, їх підготовку до екологічно доцільного сприйняття довкілля та екологічно виправданої поведінки у природі.

З нашого погляду, успіх реалізації інвайронментального підходу до виховання дітей значною мірою залежить також від культурно-ментальних особливостей. Аналізуючи європейський дискурс розвитку освітніх процесів, не можна не зважати на успіхи педагогіки Сходу у розв'язанні завдань гармонізації середовищної поведінки.

Слід підкреслити, що культурні матриці Заходу і Сходу досить відрізняються. Для європейської культури характерне аналітичне членування світу. Цьому протистоїть відчуття цілісності буття у східній культурі, якій притаманний тотальний естетизм всіх форм сприйняття природи та вияву відношення до неї. Якщо у західній філософії завжди домінувала ідея розумно-вольової активності, а діяльність була піднесена до рівня субстанції, то східна філософія перш за все прагне до духовної гармонії – нірвани. В основі ментальності східних народів завжди був шлях «повернення усередину» зусиллям самоконцентрації, зосередженням духовної енергії. Шляхом до гармонії тут вважається самоспоглядання, перебудова власного психічного світу. Отже, східна філософія закликає перш за все оволодіти собою, а не зовнішнім світом, природою в тому числі.

Надзвичайно важливу роль у формуванні східної концепції відношення до природи відіграли філософсько-художні традиції Японії, в

основі яких лежить вчення дзен з його проголошенням абсолютної цінності всього сущого в світі. Кінцевою метою теорії і практики дзен є «саторі» – буквально «освянення», тобто інтуїтивне пізнання світу, прилучення до вищої істини, досягнуте раптово і безпосередньо за умов мобілізації всіх духовних сил людини. Головне місце належить поняттю «юген», що означає «глибинно-прекрасне». Японська естетика стверджує абсолютність краси і виразності навколишнього світу в будь-яких їх виявах. Тому часто «юген» визначають як «витончену мізерність» і порівнюють справжню красу з красою мерехтливого льоду (сінкей). Це обумовило східну традицію звертання до речей, на європейський погляд, незначних, навіть мізерних. Але у східній філософії естетичні переживання народжують не лише яскраві об'єкти і явища навколишнього світу, але й ті, що позбавлені зовнішнього блиску².

За східною традицією, естетичне сприймання світу передбачає перш за все визначення потаємної суті речей. Звідси в японській естетиці функціонують категорії «вабі» (мізерність, убогість) і «сабі» (печаль, сум, самотня журба). Для японської естетичної свідомості характерне сприйняття світу, який існує в постійному русі і позбавлений будь-якої визначеності та завершеності. Але будь-який його об'єкт чи явище гідні чуйної уваги людини. Тому домінуючою стала традиція милування – натхненно-любовного споглядання природи, фіксація надзвичайної виразності її станів у різні моменти існування. Це виявилось в особливій любові японців до садів, у своєрідній естетиці каміння, в таких ритуалах, як милування цвітінням сакури (ханамі), милування місяцем (цукімі), першим снігом (юкімі), відвідання гори Фудзіями, внутрішнього моря Сето-Найкай та ін. Головною метою милування є прилучення до вічної мудрості природи. Це народило надзвичайну витонченість художнього відображення світу в поезії хокку, в мистецтві ікебана, бонсай та ін.

Досвід філософської компаративістики – співставлення різних культур світу з метою пошуку спільних моментів між ними, а також з метою їх синтезу свідчить про певне тяжіння європейського осмислення природи до цінностей орієнтального (східного) світовідчуття. Східне світосприйняття сучасні дослідники характеризують як спонтанне, цілісне, інтуїтивне, недиференційоване (на відміну від аналітичності, селективності, науковості, об'єктивізму і раціоналізму західної культури)³.

2 Нагата Х. История философской мысли Японии [пер. с яп.] М.: Прогресс, 1991. С.167.

3 Тарасенко Галина, Мудрак Олександр. Європейська та східна системи освіти: інвайронментальний підхід до екологічного виховання дітей у контексті культурного діалогу. Екологічний вісник. 2018. № 4. С. 27.

Педагогічні системи Сходу активно вивчаються дослідниками (І. Біла, Б. Лихачов, Б. Неменський, О. Свистак, Л. Царьова та ін.) підпорядковуються переважно ідеям конфуціанства. Естетична освіта тут взаємопов'язана з етичною, передбачає навчання дітей вічних цінностей традиційної культури, формування естетичних уявлень про красу людських стосунків під час вивчення моралі та етики, церемоній і обрядів, образотворчого мистецтва, музики тощо. Естетична освіта на Сході підпорядкована ідеї неперервності протягом усього життя. Наприклад, своєрідність японських традицій формування естетичної культури особистості пояснюється впливом національної релігії – синтоїзму, яка бере початок у давніх язичницьких віруваннях японців. Буддизм не спричинив руйнування національних традицій естетичного виховання, а збагатив систему естетичних поглядів японців ідеями споглядальності, недовисловленості тощо. Специфіка формування естетичної культури в процесі соціалізації дітей у східній культурі визначається культом дитини, традиційними засобами та формами виховання, серед яких є милування різними об'єктами природи, національна архітектура, декоративно-прикладне мистецтво, поезія, театр, обрядові танці, дитячі свята.

Велика увага надається в Японії дошкільній освіті⁴, адже, згідно твердженням психологів, до семи років людина одержує 70 % знань і лише 30 % – у подальшому житті. В дитинстві закладається уміння дитини контактувати з природою та іншими людьми, а це в японському суспільстві, зорієнтованому на духовні цінності, є дуже важливим.

Японські вихователі, навчаючи дітей взаємодії, формують їх в маленькі групи (хан), що є найважливішою відмітною особливістю організації дошкільного виховання. Ці групи мають свої столи, свої власні імена, вибрані самими дітьми, що спонукає їх ухвалювати рішення, враховуючи бажання всіх членів групи, і служать своєрідною основою для спільної діяльності. Групи (6–8 дітей різної статі) формуються не за здібностями, а відповідно до того, що їх діяльність може стати найбільш ефективною. Дітям прищеплюється безліч навичок середовищної поведінки: як дивитися на співбесідника, як виразити себе і водночас враховувати думки товаришів, не образивши нікого. Такі уроки делікатності є звичними для маленьких японців і якнайкраще гармонізують їх стосунки із соціумом⁵.

4 Біла І. Гуманістичні тенденції освіти Японії. Дошкільне виховання. 2011. № 6. С. 11–16.

5 Царьова Л. В. Педагогічні традиції формування естетичної культури особистості в сучасній шкільній освіті Китаю та Японії: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Кіровоград, 2012. 20 с.

Японські діти продовжують навчатися середовищній поведінці і в молодшій, і в середній школі. Так само клас розділяють на хани (в середньому вони переформовуються раз на 5 місяців) і, коли вчителі або учні оцінюють виконання завдань, говорять про етичні і інші проблеми, вони частіше звертаються до групи, а не до окремих дітей. Така система допомагає зберегти здоров'я дитини, оскільки в гармонійних групах виключається дискримінація і пов'язані з нею стреси. Діти широко залучаються до управління класом. Уже першокласники обирають лідерів (тобан), які міняються щодня і, таким чином, кожна дитина буває організатором діяльності інших (методика «каліф на час»).

Найважливішою особливістю початкової і середньої освіти в Японії є поняття «кокоро». Для кожного японця «кокоро» означає ідею освіти, яка не зводиться тільки до знань і умінь, а сприяє формуванню характеру людини. На українську мову «кокоро» можна перекласти як «серце, душа, розум, менталітет, гуманізм». Японці переконані, що об'єктивною основою освіти в початковій і середній школах є збагачення дитячого «кокоро» і меншою мірою озброєння знаннями і вміннями (на відміну від більш уніфікованої старшої школи). В зміст поняття «кокоро» в контексті виховання включається наступна проблематика: пошана до людини і тварини, симпатія і великодушність до людей і тварин, пошук істини, здатність відчувати прекрасне і піднесене, володіти самоконтролем, зберігати природу, вносити посильний внесок в розвиток суспільства.

Один з обов'язкових елементів японської педагогіки – милування природою⁶. Важливість такої виховної стратегії викликана настільки високим рівнем урбанізації, що в процесі навчання й виховання дітей з'являється необхідність нейтралізувати її негативні наслідки. Урбанізація перетворила місце існування дитини на небезпечну зону для її здоров'я і психіки. Отруєне повітря, забруднена їжа, стресова атмосфера і брак фізичних навантажень шкодять дітям сильніше, ніж дорослим. Під час милування природою діти включаються в гармонізовану середовищну поведінку, набувають досвід емоційно-художньої взаємодії з навколишнім. Гарним наслідком милування природою є те, що японські діти мають високу сенсорну культуру сприймання довкілля, наприклад, здатні розрізнити близько двохсот кольорів і відтінків.

6 Тарасенко Г. С. Дивосвіт: уроки естетико-екологічної культури на матеріалах українознавства: посібник. К. : МПП Центр «Київ», 1995. С. 5

Спостерігаючи за поведінкою японських дітей ще на початку минулого століття, відомий східнознавець Г. Востоков відзначив, що японське виховання дає благотворні результати: «По відношенню до дерев, квітів і тварин діти не виявляють тієї холодної жорстокості, яку часто можна спостерігати у європейців; все в природі здається їм повним порядку і гармонії, вони виявляють ніжну жалість до всього, що живе і дихає. Хлопчики, трапляється, грішать проти цього, дівчатка ж – ніколи. Маленька японка, яка переслідує метелика і хоче його примусити сісти до себе на руку, дивиться на цю істоту не як на іграшку, а симпатизує їй, розуміє її, можливо, тому, що сама на неї дуже схожа»⁷.

Аналіз сучасної виховної практики формування естетичної культури японських дітей свідчить, що прогресивні новації не руйнують сутнісну серцевину педагогічних традицій. Японська педагогіка в організації процесу естетичного виховання дотримується принципів єдності людини і природи, природовідповідності виховання, естетичної освіти протягом усього життя, ознайомлення дітей з традиційними ритуалами та церемоніальністю, розкриття перед дитиною вишуканості простоти, єдності прекрасного й утилітарного в повсякденному житті та мистецтві.

В Україні також набирають сили тенденції виховання дітей у безпосередньому зв'язку з природним оточенням. Освітяни активно використовують як вагомі національні здобутки (зокрема, педагогічну концепцію В. Сухомлинського), так і передові виховні ідеї зарубіжної педагогіки, у тому числі еколого-виховний потенціал інвайронментального підходу. Сучасні вітчизняні дослідження (В. Ільченко, О. Кононко, Т. Мантула, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Пустовіт, Т. Пушкарьова та ін.) піднімають проблему формування екологічного мислення дітей на основі холистичного (цілісного) підходу до пізнання природи. Згідно філософії холізму, кожний об'єкт слід вивчати з погляду його «нероздільності», яка є не механічною сукупністю частин, а квінтесенцією особливого духовного фактора – цілісності. Принцип педагогічного холізму передбачає обов'язкову опору не лише на раціональне осягнення дитиною дійсності, але й на інтуїтивно-ірраціональне «вливання» в контекст вікових і ментальних особливостей сприймання та оцінки світу. Це, по суті, спроба об'єднання раціонального і чуттєвого, теоретичного і духовно-практичного пізнання природи, що співзвучно інвайронменталізму. Напри-

7 Востоков Г. Япония и её обитатели. СПб., 1904. С.328.

клад, базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»⁸, програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина»⁹ абсолютно доречно пропонують цілісний підхід до реалізації форм активності дитини в опануванні нею сфери життєдіяльності «Природа». Розробка відповідних педагогічних технологій уже розпочалася в Україні і потребує значного поживлення в контексті впровадження ідей інвайронменталізму в практику освітньо-виховної роботи закладів дошкільної освіти.

Розроблені нами технології естетико-екологічного виховання «Дивосвіт», «Паросток», «Росинка»¹⁰ широко впроваджуються в освітню практику дошкільних закладів України. Ми виходимо з того, що цілісність пізнання дітьми природи може бути забезпечена гармонією інтелектуальних, емоційно-естетичних та практично-творчих аспектів її сприйняття та оцінки. У період дошкільного дитинства вихованці більше орієнтовані на чуттєво-захоплене пізнання навколишнього світу, який синкретично сприймається ними як органічне ціле без подрібнення на класи, типи і розряди. Природа в уяві дошкільника постає як гармонійне злиття її живих і неживих об'єктів у розмаїтті яскравих чуттєво-естетичних характеристик (кольорів, форм, пропорцій, звуків, запахів, тактильних і смакових особливостей тощо). Діти легко персоніфікують результати сприйняття природи, наділяючи її об'єкти людськими якостями, почуттями. Перебуваючи у полоні казково-фантастичного сприймання світу, дошкільники переважно відкрито, без упередження і гидливості сприймають і оцінюють будь-яке живе створіння, вбачаючи у ньому «споріднену душу». Втім діти дошкільного віку нерідко виявляють й бездумну жорстокість по відношенню до рослин і живих створінь, що свідчить про неблагополуччя розвитку їх емоційно-ціннісної сфери.

У той же час процес розвитку відносин з природою суб'єктно-етичного типу передбачає накопичення цінності емоційних переживань емпатійного характеру за умов одночасної суб'єктифікації (С. Дерябо) – здатності дитини наділяти природні об'єкти функціями суб'єкта. Розвиток суб'єктно-етичного ставлення до природи пов'язаний із змінами не тільки в цін-

8 Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" / АПН України / О. Л. Кононко (наук. кер. та заг. ред.). 3-тє вид., випр. К.: Світич, 2009. 430 с.

9 Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк, К. І. Волинєць. К.: КУ ім. Б.Грінченка, 2012. 492 с.

10 Тарасенко Г. С. Дивосвіт: уроки естетико-екологічної культури на матеріалах українознавства: посібник. К.: МПП Центр «Київ», 1995. 204 с.

нісний-смісловій структурі особистості вихованця, але і з особливостями розвитку його емоційної сфери, що передбачає дотримання іншого принципу розвитку суб'єктний-етичного ставлення до природи – накопичення цінностей емоційних переживань.

Останніми роками набирає сили проєктивна діяльність вихователів і вихованців у контексті організації освітнього середовища в закладі дошкільної освіти. Так, привертає увагу освітній проєкт ЗДО № 71 м. Вінниця «Еко-халабуди» (автор проєкту – Валерія Артемчук)¹¹. Метою проєкту обрано реалізацію освіти для сталого розвитку в практиці роботи ЗДО засобом побудови «еко-халабуди». До сфери застосування таких споруд на території закладу входить позитивне емоційно-психологічне забарвлення контакту дітей з природою, конструктивно-творча та ігрова діяльність вихованців, активний відпочинок, можливе усамітнення і релаксація дитини тощо.

Організація середовищної поведінки дошкільників у ЗДО України включає також хвилинки милування природою, які, як правило, проводять у регламенті щоденних прогулянок. Технологія милування природою відрізняється від звичайного спостереження способом інформативного домінування – в процесі милування переважає не стільки номінативна, скільки емоційно-образна інформація про природу на фоні постійного звертання вихователя не лише до інтелектуальної, але й до емоційно-чуттєвої сфери дітей. Під час хвилин милування вихователь повсякчас турбується про активізацію чуттєвих аналізаторів вихованців, забезпечуючи належну гостроту колірної зору, слуху, тонку диференціацію запахів, тактильних та смакових відчуттів. На наступному етапі педагог підносить дитяче сприймання на належний емоційно-образний рівень, вправно організовуючи оцінну діяльність вихованців. Забезпечити високу інтенсивність переживання краси довкілля, пробудження образного мислення дітей допомагають оцінно-творчі завдання (добір порівнянь, віршування за початком, віршування за пропонованими римами, придумування монологів об'єктів природи, складання оповідань і казок екологічного спрямування тощо). Хвилинки милування проводять, як правило, «презентативно», тобто пов'язуючи їх із своєрідним станом природи.

Крім організації безпосереднього контакту дітей з природою, розроблена технологія пропонує алгоритми організації дитячої творчості на

11 Освітній проєкт «Еко-халабуди». URL: <https://dnz71.edu.vn.ua/uploads/tiger-1636457129.pdf>

теми природи, які допомагають педагогу зрозуміти дитячу творчість не лише як феномен дитинства, але й як феномен ставлення до навколишньої природи. Дійсно, дорослих завжди дивує здатність дітей створювати багатющий уявний світ, перевтілюватися і ставати його учасником (наприклад, в ігровій діяльності), зливатися в процесі художньо-ігрової діяльності з тим, що придумав і втілив у результаті власного творчості. Вражає й потужний розвиток дитячої емпатії саме в процесі творчості. Коли дитина створює творчий образ «своєї природи», вона ніби привласнює (суб'єктивує) її на особистісному рівні. І в цьому уявному образі все неживе стає живим, мислячим, значущим. Персоніфікуючи природу, дитина ніби заново вчиться розуміти її «мову» і аналізувати свої відчуття. В неї прокидається потреба співпереживання. Все це утворює надійний ґрунт для екологізації світовідношення маленьких українців.

Таким чином, активний культурний діалог європейської та східної систем виховання вже розпочато. У нього є гарні перспективи для розвитку, оскільки освітяни всіх країн повинні об'єднати зусилля на шляху до гармонізації стосунків людства з довкіллям. Інвайронменталізм як нова філософія життя на Землі здатна вказати педагогіці нові шлях концептуального і технологічного розвитку.

DOI: 10.51587/9798-9895-14625-2024-117-133-144

ЛИСЕНКО Світлана,
канд. пед. наук, старший дослідник,
Папський католицький університет Парани,
ORCID ID: 0000-0001-9651-6500
Бразилія

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Діяльність закладів вищої освіти (ЗВО) України спрямована на підготовку «конкурентоспроможного людського капіталу для високо-технологічного та інноваційного розвитку країни та створення умов